

MIHAIL SEBASTIAN (18 octombrie 1907 - 29 mai 1945)

Când pătrund operele lui Mihail Sebastian în literatura noastră, prin deceniul al patrulea al secolului XX, romanul și piesele de teatru, specii cultivate cu precădere de către autorul despre care vorbim, erau în plină înflorire. Liviu Rebreanu scrisese capodoperele sale, „Ion”, „Pădurea spânzuraților”, „Răscoala”, apăruseră „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război” și „Patul lui Procust”, romane excepționale ale lui Camil Petrescu, plus piesele de teatru ale aceluiași scriitor; erau gustate romanele Hortensiei Papadat-Bengescu („Fecioarele despletite”, „Concert din muzică de Bach”, „Drum ascuns”); formulele românești se diversificaseră, astfel încât maniera „Huliganilor” și „Întoarcerii din rai” de Mircea Eliade, adoptată de Mihail Sebastian, poate n-a fost suficient de bine primită de critica literară a momentului, dar, treptat, opera lui va fi gustată de publicul cititor, mai ales după sfârșitul dureros al bărbatului marcat de nebunia antisemită.

În 18 octombrie 1907, s-a născut, la Brăila, Iosif Hechter, viitorul scriitor Mihail Sebastian. În orașul natal a urmat școala primară și liceul.

Pe la vârsta de 16 ani a dispărut de acasă pentru câteva zile, producând îngrijorare familiei, împins de pasiunea pentru teatru. Fugise la București, pentru a vedea spectacolele trupei franceze conduse de Georges și Ludmila Pitoeff. Dragostea față de scenă și de opera dialogată va duce spre pisele de teatru pe care le va scrie mai târziu. „Steaua fără nume” va deveni emblema operei lui.

În 1925, la examenul de bacalaureat, tânărul Iosif Hechter atrage atenția profesorului Nae Ionescu, prin calitatea lucrării scrise la limba română – preluu pentru apropierea admirativă față de acesta, cu finalitate dureroasă pentru ucenic. În 1927, îi scria disperat poetului Camil Baltazar, despre necesitatea evadării din mediul provincial: „Vreau să fug de aici. Îmi trebuie un mijloc modest de a-mi câștiga un trai mai puțin decât modest. Chiar dacă ar trebui să muncesc extenuant pentru bani puțini și încă nu m-aș da în lături. Trebuie să fug. Înțelegi de ce cuvântul ăsta e un strigăt?”. Va începe colaborarea la diverse reviste și ziare, precum „Cuvântul” lui Nae Ionescu sau, prin cronici literare, la „Universul literar” și „Tiparnița literară”. S-a apropiat și de Camil Petrescu.

În 1930 și 1931, Mihail Sebastian se afla la Paris pentru studii. Își pregătea doctoratul în drept. Este o perioadă fecundă pentru critic și scriitor. Aprofundează autorii preferați: Andre Gide, Michel de Montaigne, Jules Renard, Marcel Proust, Honoré de Balzac.

Întors în țară, îi apare în 1932, la București, lucrarea „Fragmente dintr-un carnet găsit” și colaborează la „România literară” și „Azi”. De acum, va publica anual câte o operă, cel puțin. În 1933, este prezent „pe piață” cu volumul „Femei”, la Editura Națională-Ciornei. În 1934, la aceeași editură, Mihail Sebastian dă la iveală cartea „De două mii de ani” pe care autorul însuși o apreciază a fi „un roman, dar mai ales altceva, un lucru atât de intim, încât astăzi, la apariția cărții, mă întreb cu spaimă dacă n-am trădat prea multe lucruri dintr-o experiență pe care mă mândream multă

vreme s-o ascund sub un surâs". Se observă însă inexperiența scriitorului dezorientat la început, ceea ce l-a determinat pe George Călinescu să-l și catalogheze, în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, a-i lipsi talentul artistic, pronunțându-se că „«De două mii de ani» este foarte puțin roman, în fond, iar în partea în care românează, este incolor. De fapt el este o prezentare a tezei evreiești, un eseu polemic. Însă reacțiunile, stilizate în chip de jurnal, sunt depășite de luciditatea autorului, reduse la un mod de existență posibil, deși nu unicul. Doritor de a înțelege «clar și distinct» totul, de a trăi toate atitudinile, chiar și pe cele opuse interesului ființei sale, eroul evreu suferă intens, dar caută a se cunoaște și a cunoaște cu răceală. Această poziție dă interes artistic cărții și, deși, evident, eroul nu va putea ieși din cercul lui vițios, opera va rămâne un document foarte obiectiv al unei mentalități ireductibile”.

În 1935, apare la Editura Universală Alcalay, București, romanul „Orașul cu salcâmi”, punând în valoare ceea ce-i oferă orașul natal cu toate provincialismele lui. Scriitorul își susține bogata activitate jurnalistică prin cronici literare și dramatice, note critice, articole culturale și politice, mai ales în „Revista fundațiilor” și „Rampa”. În 17 septembrie 1938 are loc premiera piesei „Jocul de-a vacanța”. În 1939, Sebastian publică studiul „Corespondența lui Marcel Proust”, la Fundația pentru Literatură și Artă, București, ca în 1940 să-i apară romanul „Accidentul”, rescris din memorie, după ce i se furase primul manuscris într-un automobil la Paris. La 1 martie 1944 se joacă piesa „Steaua fără nume”, semnată, din cauza cenzurii, Victor Mincu. Scrie broșuri antifasciste, dramatizează „Potopul” (din idiș) de H. Berger și „Nopti fără lună”, după Steinbeck.

„Potopul”, în traducerea lui Mihail Sebastian, se joacă și astăzi la Teatrul Evreiesc de Stat, în București.

În 29 mai 1945, scriitorul de numai 38 de ani este strivit de un automobil, pe Bulevardul Regina Maria. Camil Petrescu, îndurerat, încheia o notă necrolog: „Stea fără nume și fără noroc”. Apărea în „Revista fundațiilor”, 7 / 1945.

Eroziunea timpului are o mai mică influență asupra a trei dintre prozele lui Mihail Sebastian - „De două mii de ani”, „Orașul cu salcâmi” și „Accidentul”. Ele rezistă artistic și sunt lecturate cu plăcere, în măsura în care se mai citește literatură lirică și analitică. Mai puțin vezi pe un tânăr aplecat asupra unei vitrine de librărie sau de bibliotecă publică decât asupra unei tablete pe care urmărește nu un roman, ci un scenariu științificofantastic, adică nimic tangibil cu ceea ce oferă realitatea curentă.

Scriitorul brăilean este un admirator al lui Camil Petrescu, al literaturii realizate de acesta, deci va fi și el un anticalofil, un antipatetic. Ca orice scriitor, va suporta influențe ale lecturilor sale, în cazul nostru - ale romanului european, francez și englez, venite peste sensibilitatea proprie și peste luciditatea alimentată de ceea ce i se întâmplă în mod curent în realitate.

Dacă în „Fragmente dintr-un carnet găsit” dezbateră morală este, în mare măsură, exterioară și livrescă, odată cu apariția romanului confesiv „De două mii de ani”, perspectiva devine interioară, intimă, dureroasă și, ca atare, dramatică. Romanul dezbate, sub forma jurnalului intim, o problemă acută a României de după primul război mondial - aceea a minorităților naționale. Conflictele interioare ale eroului sunt generate, mai ales, de atmosfera socială, de aici, individualismul lui, permanenta căutare de sine. Încercarea de a-și explica atitudinea în raport cu aceea a colegilor este problema lui, dar și a bunicului acestuia, ceasornicarul, care își găsea refugiul în mecanismele acelea minuscule pe care le determina să meargă, să vorbească în limba lor cu multe roțițe, cu multe rubine...

Tânărului nu-i rămâne decât să fie: „...coborâtorul lui direct, coborâtorul melancoliei lui fără leac”. Criticul Șerban Cioculescu evidențiază în legătură cu Mihail Sebastian: „...facultatea sa rară de a comunica viața în aspectele ei schimbătoare și multiple, (...) d-sa prezintă într-un seducător contrast una din cele mai lucide inteligențe ale momentului”. („Revista fundațiilor”, 10/1934). Ieronim Șerbu scria în nr. 5 al aceleiași reviste, tot din 1945: „Însușirea scriitorului e de moralist, dissociativ, operând în materialul sensibil prin simplificări, prin ordonare, puneri la punct”.

În scurta, dar fecunda sa perioadă pariziană, Mihail Sebastian scrie cel mai intens la un roman despre adolescență.

Din scrisorile trimise lui Camil Baltazar aflăm că lucrează la o carte despre colegii de școală din natala Brăilă, „... un târg de liceeni. Eu l-am cunoscut în tot ce poate da și bun și rău”. Este romanul „Orașul cu salcâmi”, publicat peste câțiva ani, în 1935.

Cartea nu urmărește formarea intelectuală și sufletească a eroilor, ci cuprinde trecerea de la copilărie la adolescență, momentele de criză fiziologică și psihologică, până în faza înfloririi adolescenței. „Orașul cu salcâmi” are în vedere primele iubiri, raporturile psihologice ce se stabilesc între eternii „Paul și Virginia”, folosind, după cum autorul însuși spune într-o scrisoare către Camil Baltazar: „o anumită logică evoluată de povestea ce se desfășoară” cu abateri caricaturale de la modelul clasic, ce vizează mediul social, dar și personajele principale. Titlul romanului semnifică înflorirea unei părți a vieții ce continuă copilăria prin Adriana Dunea, Lucreția Ginulescu, Cecilia Coteanu, Gelu, Victor Ioanid, Buță, Margareta sau adolescenți deja înfloriți: Elisabeta Donciu, Paul Mlădoianu.

Este prezentă, în prima parte a romanului, o analitică poezie a trupului adolescentin, când structura fiziologică și psihologică se încordează într-un „tăcut efort către maturitate”. Eroina principală, Adriana, simte „o chemare obscură,

o căutare și un efort către ceva intens și exasperat și vag...”. În cronică sa din „Adevărul literar”, George Călinescu găsea tema „fundamental poetică”, iar primul capitol al cărții o „curioasă și tulburătoare poemă a adolescenței feminine”.

Epica romanului este sumară, prin îndrăgostiri subite, nonconformism juvenil, plimbări nocturne estivale la marginea orașului, înfiorările primelor săruturi... Tinerii se vor rupe de mediul provincial. Punctul de atracție este Bucureștiul, care distruge vraja adolescenței.

Romanul „Accidentul” fusese proiectat, oarecum, de prin 1935. Sebastian văzuse odată un accident „... în care mi-ar fi făcut plăcere să mă las antrenat”, scria el în „Jurnalul” anilor 1935-1937. „Accidentul” se arată o realizare românească mai rezistentă artistic, comparativ cu alte cărți ale aceluiași autor, printr-o mai densă analiză psihologică, prin folosirea unor monologuri interioare și amintiri care întretaie situațiile exterioare. Romanul acesta se dezvăluie a fi un poem al sufletului unui intelectual complexat, care își vindecă nostalgiile cognitive și erotice în atmosfera albă și pură a munților în timpul iernii. De la început, introducem această proză în sfera unui bun roman citadin ce-și are drept model un personaj din „Patul lui Procust” de Camil Petrescu, pe neîndrăznețul Fred Vasilescu, deși este un bărbat plin de calitate.

Paul trăiește epilogul iubirii și geloziei față de pictorița Ann într-o stare de aparentă blazare și indiferență, dar, în fond, el se găsea în pragul sinuciderii. În această stare sufletească o cunoaște pe Nora Munteanu, profesoara de franceză, care tocmai avusese un accident de tramvai. Ea are acea dorință de a-l proteja pe bărbat, atitudine ce depășește eroticul, ca și la alte femei din opera lui Mihail Sebastian. Intuind drama lui Paul, cu multă răbdare și sensibilitate, calmă și inteligentă, Nora îi va trezi resortul voinței, ajutat și de mediul montan, unde plecaseră în excursie. Bărbatul „caută timpul pierdut” - iubirea cu Ann. Aceasta rămâne în umbră, nu prinde contur, substanță artistică. E vinovată și așa rămâne. Întâlnirea cu Nora înseamnă începerea terapiei singurătății lui Paul. El „îi simțea bătăile inimii rare, distincte. I se părea că aceste bătăi răspund departe în marea lui singurătate”. Paginile închinare munților, elogiul zborului pe schi, văzut ca un joc, sunt magistrale.

Natura și echilibrul Norei îl readuc pe Paul la normalitate, îl eliberează de tarele individualismului citadin. Emil Gulian îl considera pe Mihail Sebastian „un poet al eliberării”. („Revista Fundațiilor”, 5/1940). Jurnalul scriitorului și corespondența sa confirmă asemenea intuiție critică. Prozele lui nu sunt capodopere, dar sunt plăcute, au pagini antologice legate de natură, astfel încât merită să fie cunoscute și mai ales citite. Însingurați găsim și printre personajele din teatrul lui Mihail Sebastian. Pentru exemplificare i-am ales pe profesorul Miroiu din piesa „Steaua fără nume” și pe Mona, partenera lui de discuții dintr-o frumoasă noapte de vară.

S-au întâlnit în gară, punctul fix prin care trec trenuri în nenumărate direcții, cu mulți oameni și de diverse categorii sociale. Doamna frumoasă și elegantă a fost găsită fără bilet în trenul în care se urcase într-o împrejurare fără importanță pentru intriga piesei. Cert este că în același loc al întâlnirii trenurilor, ca, de altfel, și al pasagerilor, se afla profesorul Miroiu, un însingurat, un om al stelelor. Motivul apariției lui acolo era altul. Aștepta o carte de astronomie - rară, scumpă și veche. Dorea să se documenteze în legătură cu o stea pe care o considera descoperirea lui, o stea fără nume, deocamdată. Mona plecase fără bani și fără acte. Miroiu i-a oferit găzduire pentru acea noapte, invitația purtând cele mai frumoase și mărinimoase gânduri. Dimineața apare Grig, cel de al treilea personaj, secundar, de data aceasta. El era bogătașul. Relația lui cu Mona dura de trei ani, de aceea doamna l-a urmat, dar nu acesta ar fi fost motivul, ci faptul că amândoi făceau parte dintr-o lume în care profesorul de astronomie nu intra, oricât de inteligent și frumos ar fi fost. Lumile lor s-au intersectat doar într-o noapte cu cerul înstelat, în care orice om este predispus la visare, fie și distinsa și eleganta doamnă care purta cu sine doar fisele câștigate la cazinou. Nu i s-a atașat profesorului însingurat, izolat, pândit de colegi și colege precum invidioasa și depășita de vreme doamnă Cucu. Mona i-a dat voie ca steaua lui să-i poarte numele.

El este un împătimit al studiului. Bogăția lui constă în spirit. Lumea lui nu poate fi înțeleasă de aceea limitată, dominată de bani. El este însetat de absolut. Este atras hipnotic de studiul galaxiilor. Nocturnul reprezintă, pentru profesorul din provincie, un univers compensatoriu, un refugiu din realitatea meschină. Miroiu și Mona sunt doi neînțeleși, dar fac parte din lumi diferite. Ea a cunoscut lumea luxului, el pe cea a cărților. Nu sunt compatibili. Teatrul lui Mihail Sebastian este plin de lirism. Personajele lui își creează niște modalități de evadare. Eroii se întâlnesc prin hazard. Două destine se unesc pentru o noapte în efemeritatea unei călătorii galactice.

CLEOPATRA LUCA

0%

User Rating: Be the first one !